

Останки от стенонощен кон от края на ранния плейстоцен при с. Върбешница, област Монтана

Николай ИЛИЕВ

Увог

Проучванията върху кватернерните коне са от особен палеозоологичен и археозоологичен интерес. Изясняването на филогенията на късноплейстоценските и холоценски коне е затруднено от слабото познаване на историята на по-ранните форми.

Настоящата публикация представя предварително проучване върху костните останки на ранноплейстоценски кон. Кон от това време досега не беше намиран в България.

Изказвам благодарност на н.с. Николай Спасов (НПМ-БАН) за полезната дискусия.

Находище и стратиграфски данни

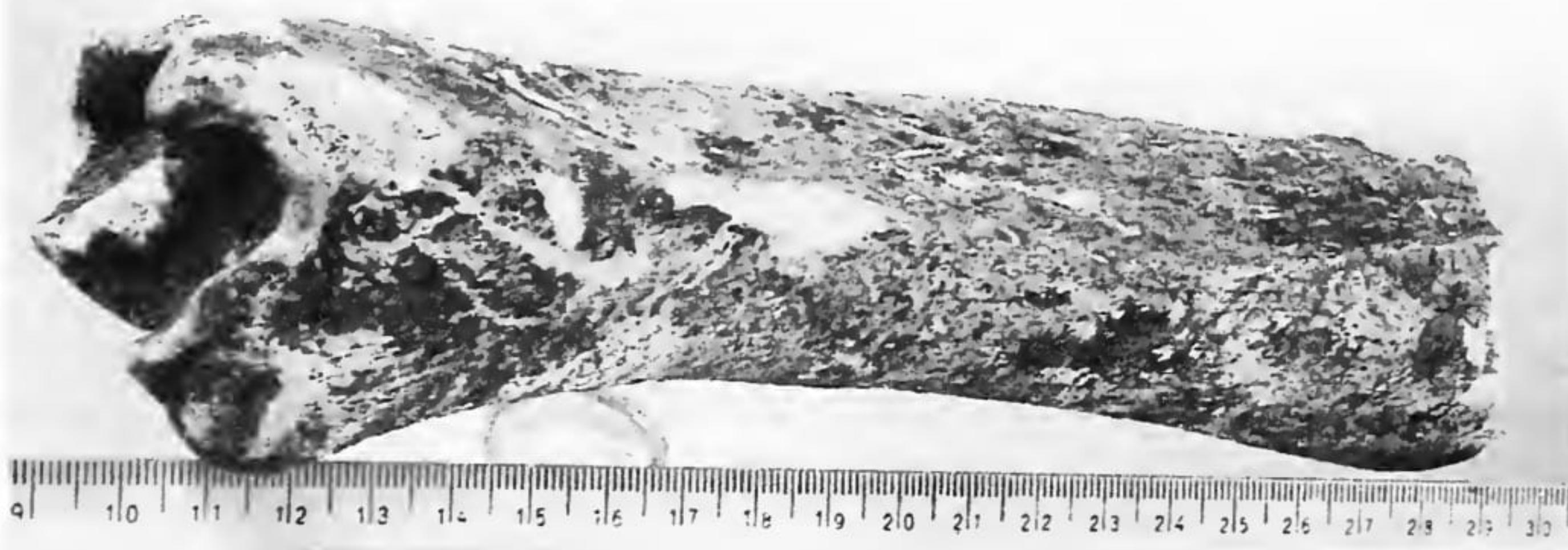
Костните останки са намерени от автора през 1993 г. в карьера край с. Върбешница, експлоатирана от 30-те години насам. Изкопани са във вертикална фисура с размери: височина около 7 - 8 метра и ширина 80 - 90 сантиметра до 1 метър, уплътнена с характерната червено - кафява terra rossa. Заедно с костните останки на коня от Върбешница беше изкопан един фрагмент от метакарпала кост на сравнително едър Cervidae и една цяла първа фаланга на един дребен Bovidae. Останки от дребни бозайници - гризачи и насекомоядни от пълнежа на съседна фисура, намираща се в непосредствена близост, биват определяни като раннокромерски, т. е. от края на ранния плейстоцен (ПОПОВ, 1990). Това ни дава основание да гадем същата възраст на останките на изкопаемия кон.

Материал, описание и сравнение

Остеометричната характеристика на коня от Върбешница е представена на таблица 1.

Намерени са горен кътник, фрагменти от метакарпус, скапула, радиус и тибия от един и същи индивид (No. FM 952, кол. НПМ).

Анализът показва, че размерите на M^1 (или M^2), на метакарпуса и

Фиг. 1. Tibia на коня от Върбешница

метатарзуса се включват във вариационните редове, по съответните показатели, на по-ранния *Equus stenonis typicus*, т. е. *E. s. stenonis* Cocchi (ГРОМОВА, 1949), като последните две кости попадат в долния край на вариационния рег, а ширината на тибията съответства на най-ниската стойност. Изключение правят само ширините на радиуса, които са пониски. Данните на коня от Върбешница са близки до тези на *E. s. stenonis* от Вилафранка на Италия, но обикновено са в долните граници на изменчивостта му или непосредствено под тях.

За горния молар M^1 (или M^2), който е повреден във външната си част, може да се прецени само дължината на зъба и неговата вътрешна част, където емайловите гънки и протокона са ясно изразени. Протоконът е сравнително къс (10 mm) и по морфологията си е примитивен - от стенонисов тип. Резултатите от анализа на целия материал показват, че в случая се касае за един относително ерозъб за ръста си дребен кон. Той притежава близки белези и сходство с *E. s. stenonis*, но изглежда по-грацилен и строен. Протоконът показва сходство с *E. ferus* (= *E. gmelini*) и с протокона на *E. hidruntinus*. Шпората липсва или е съвсем леко загатната. Това ни дава основание да предположим, че е възможно да се

Table 1

Osteometric characteristics of bone remains of the Varbeshnitsa horse

Index	Varbeshni- tsa Equid	<i>E. sten. typicus</i> (after Gromova, 1949)	<i>E. gmelini</i> (after Gromova, 1949)	<i>E. hid- runtinus</i> (after Gromova, 1949)
DENTES MANDIBULARES				
Length of M ¹ (or M ²)	26.5	21 - 28	23.5 - 24	22 - 23.7
Width	22.5	-	24.5 - 25.2	22.5 - 25
Protocone	10	-	10 - 11	7 - 10
SCAPULA				
Length of distal extremity	73	-	83.5	-
Minimal length of column	62.5	-	58.7	-
Length of the articular surface	54	-	53.2	-
Width of the articular surface	43	-	47	-
RADIUS				
Width of proximal extremity	72	83 - 91	73.7	-
Width of distal extremity	43	73 - 82	68.5	60
TIBIA				
Minimal width of diaphysis	41.5	-	38.7	-
Width of distal extremity	66	66 - 74.5	68.5	51.8 - 59
METACARPUS				
Width of distal extremity	43	41 - 58	45	-
METATARSUS				
Minimal width of diaphysis	30.5	-	30	25 - 38
Width of proximal extremity	46	41.5 - 53.5	47.5	37 - 50

окаже, че конят от Върбешница е близък до предшествениците на някоя от тези форми. Освен това установяваме близко сходство и в някои размери на радиуса, тибията, метакарпуса и метатарзуса с тези на *E. ferus* и *E. hidruntinus* (ГРОМОВА, 1949).

За да определим възрастта на коня от Върбешница се опитахме да направим реконструкция на тибията (фиг. 1). От нея липсва малка част от проксималната епифиза, а останалата част на костта е много добре запазена с размер 213 mm. Въз основа на морфологичните белези и особености на плантарната повърхност на костта и съпоставките с цели запазени тибии от различни размери и епохи, най-вероятната дължина на тибията на коня от Върбешница е около 310 mm.

Определянето на височината при холката извършихме по метода на Кизевалтер (ГРОМОВА, 1949) и Вим (ВИТТ, 1952). Височината на коня по Кизевалтер е 135 см, а по Вим - 122 см, или средно по двата метода височината на коня от Върбешница е около 128 - 129 см, т. е. той е по-нисък например от стенонисовия кон от Senèze с ръст около 134 см (ГРОМОВА, 1949).

По-нататъчното определяне на находката ще е предмет на по-задълбочено изследване и сравнение с късно вилафранкските и средноплейстоценските коне в Европа, като например *E. altidens*.

Литература

- ВИТТ В. 1952. Лошади Пазыръкских курганов. СА, 16: 172 с.
ГРОМОВА В. 1949. История лошадей (род *Equus*) в старом свете. Изд. АН СССР, Москва.
ПОПОВ В. 1990. Квaternерни дребни бозайници (Mammalia, Insectivora, Lagomorpha) от западния Предбалкан: морфология, палеоекология, биостратиграфия. - Автoreферат за дисертация, ИЗ-БАН.

Постъпила на 31.5.1996

Адрес на автора:

Николай Илиев

бул. Патриарх Евтимий 92

1463 София

Remains of a stenonoid horse from the end of Early Pleistocene from Varbeshnitsa Village, Distr. Montana (Bulgaria)

Nikolai ILIEV

(Summary)

In 1993 in the stone quarry near Varbeshnitsa village, Distr. Montana, have been discovered for the first time in Bulgaria bone remains of a horse from the Cromerian. They include an upper molar (M^1 or M^2) and fragments of scapula, radius, tibia, metacarpus and metatarsus of a single specimen. Together with them have been found also metacarpus of a relatively big representative of Cervidae and an entire first phalanx of a small Bovidae species. The osteometric data of the horse from Varbeshnitsa are shown on Table 1.

On the basis of reconstruction of tibia (length ca. 310 mm), following the methodes of Kiesewalter and Witt has been found the size of the horse, tall at withers av. 128 - 129 cm (calculated according to both methods).

The results of our analysis show that we are in presence of a relatively big-teeth (for his size) small horse. Similarity with *E. stenonis* can be detected but our horse seems more gracile and lightly built and it is possible that he could be one of the predecessors of *E. ferus* (syn. *E. gmelini*) or *E. hidruntinus*.